

تحلیلی

از تحقق صلح تا بازگشت مهاجران؛

آیا مهاجران افغان بار دیگر حیات شان را رسک خواهند کرد؟

آزاده رضایی

افغان‌های مهاجر روی چی تضمینی باید به افغانستان برگردند؟

افغان‌ها در چهار برده‌ی زمانی بصورت گسترده و دسته‌دسته از افغانستان به کشورهای ایران، پاکستان و اروپا مهاجرت کرده‌اند. عمده‌ترین دلیل مهاجرت ناامنی بوده و میلیون‌ها افغان با هزینه‌های بلند خودشان را از دم تیر دهشت افغانان در کشور نجات داده و به مقصد معلوم و نامعلومی مهاجر می‌شوند. عدم ثبات شغلی، شرایط دشوار زندگی و بیکاری جوانان از عوامل دیگر این پدیده شناسایی شده است. نخستین بار پس از انقلاب هفت ثور، موج عظیمی از مهاجران افغان در ایران و پاکستان سرازیر شدند. گستره‌ی این موج پس از سقوط دولت داکتر نجیب، رییس جمهور وقت افغانستان ریزتر شد و شماری از مهاجران دوباره به کشور بازگشتند. این موج بار دیگر با قدرت‌گیری مجاهدین و شروع جنگ‌های خانه‌به‌خانه‌خروشان شد و هزاران افغان آواره‌ی ملک‌های غربت گردید. درگیری‌ها بر سر گرفتن کرسی قدرت کماکان ادامه داشت و این بار یک گروه دیگر (طالبان) در سال ۱۹۹۶ پرچم پیروزی را بر فراز کوه‌های کابل پایتخت برافراشت. سومین باری که گراف مهاجرت سیر صعودی به خود گرفت دوره حکومت طالبان بوده است و قصه‌ی غم انگیز مهاجرت گسترده‌ی افغان‌ها یک بار دیگر در سال ۲۰۱۴ تکرار شد.

افغانستان جنگ زده اکنون در مقطع تاریخی قرار دارد. سرانجام قرار است سلاح‌ها بر زمین گذاشته شود و این جنگ‌های که منجر به آواره شدن دست‌کم شش و نیم میلیون افغان شد در آینده‌ی نزدیک پایان بیابد. در آستانه‌ی گفتگوهای میان افغانان (دولت افغانستان و تحرک طالبان) چشم انداز افغانستان پس از صلح که در نتیجه‌ی توافقات دو طرف صورت خواهد گرفت برای مردم دو گونه است؛ (

افغانستان امن و افغانستانی که هنوز هم بر اثر جنگ مه‌آلود است.) دسته‌ای انتظار دارند که چهره‌ی زیبای پس‌اصالح کشور جنگ زده‌ی شان را ببینند این بخشی از مردم در کمال خوش‌بینی از مذاکرات صلح، برای روزهای بدون جنگ لحظه‌شماری می‌کنند. دسته‌ی دیگری از شهروندان افغانستان اما چندان خوشبین این پروسه و توافقات دوطرف به‌نظر نمی‌رسند. بیم تکرار روزهای تاریک پس از معاملات سیاسی با طالبان و سهیم ساختن این گروه در قدرت در دل‌های شان را دارند. گروهی که بیش از ۲۰ سال در افغانستان خون ریختانده، آثار تاریخی کشور را خاک و دود ساخته، دشمن معارف و آبادی بوده و لگد بر گلون‌های حق طلبانه‌ی زنان بوده و کارنامه‌ی شان نزد مردم افغانستان تاریک‌تر از سیاهی بوده است؛ این کارنامه اکنون از سوی مردم ورق زده می‌شود. از افغانستان گرفته تا مردمی که همین کارنامه‌ی سیاه آنان را از کشورش آواره‌ی یونان، ترکیه، آلمان، استرالیا، ایران و پاکستان ساخته است. شش و نیم میلیون افغانی که طی سال‌های متمادی جنگ از خونریزی و تبعیض به کشورهای بیگانه پناه برده‌اند نیز از دو عینک گفتگوهای صلح را برانداز می‌کنند و چشم اندازه‌ی متفاوتی از افغانستان پس‌اصالح دارند و به همین ترتیب تضامین شان مبنی بر بازگشت به وطن نیز متفاوت است. یک دسته‌ی از مهاجران افغان، افغانستان عاری از خشونت را در قاب توافق دو طرف (دولت و طالبان) می‌بینند و با خوش‌بینی از تحقق صلح، پلان بازگشت به آغوش مادر و کوچه‌های شان را دارند. افغانانی که روزی از جبر تاریخ لاجرم کوله‌بار خالی از زحمات و خاطرات چندین ساله‌ی شان را بسته و راه دشوار مهاجرت و جنگل‌های وحشت‌انگیز یونان و ماهی‌های سواحل وان را در پیش گرفته بود. این افغانان مهاجر از فرط دلتنگی و درد آوارگی سرودهایی برای افغانستان‌شان سروده‌اند، دسته‌ی دیگری از مهاجران افغان اما دیگر هیچ تضمینی را برای بازگشت شان به افغانستان عاری از قتل و کشتار نمی‌پذیرند.

آنان تغییرات در اندیشه و استراتژی طالبان را یک امر محال می‌دانند و اعتمادی به توافق صلح ندارند. در چندین مصاحبه‌ی اینترنتی که با مهاجران افغان داشته‌ام هیچ‌یک از مصاحبه‌شوندگانم کلمه‌ی بازگشت را به زبان نیاوردند و در پاسخ به این پرسش که آیا پس از توقف جنگ طالبان با دولت به وطن برمی‌گردند؟ گفتند که "حاضر نیستند تا یکبار دیگر حیات شان را رسک کنند."

از سوی هم، برخی از مهاجران افغان در واکنش به کارزار (میهن من - عزت من) که از سوی وزارت امور مهاجرین و عودت کنندگان با همکاری دولت راه‌اندازی شده بود، گفته‌اند که به هیچ عنوان حاضر نیستند به افغانستان برگردند؛ حتی اگر طالبان دیگر با دولت نجنگند. در سال‌های نخست شکست طالبان و روی کار آمدن نظام دموکراتیک که در رأس آن حامد کرزی، رئیس‌جمهور پیشین کشور بود، تعداد زیادی از مهاجران افغان که شمار آنان به بیش از دو میلیون تن می‌رسید به افغانستان عودت کرد. بازگشت کنندگان به امید روزهای روشن و افغانستان آرام دوباره به وطن شان بازگشتند. از ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۶ خاک کشور نفسی آرام گرفت و مردم زیر پرچم نظام مردم سالار طعم شیرین زندگی بدون جنگ را می‌چشیدند؛ اما انگار قرار نبود افغانستان آرام باشد. صدای نخستین انفجار مابین طالبان پس از هفت سال دوباره خون را در رگ‌های مردم خشک ساخت. جنگ و انفجار یکی پس از دیگری شدت گرفت و طالبان این بار با عزم راسخ‌تر برای بدست آوردن قدرت وارد نبرد با دولت شد. نبردی که سبب آواره ساختن دوباره‌ی افغان‌ها از وطن شد و از قدهلم کردن دوباره‌ی طالبان تا کنون میلیون‌ها افغان مجبور به ترک افغانستان شدند.

با این حال، وزارت امورمهاجرین و عودت کنندگان به عنوان آدرس کلیدی برای بازگشت کنندگان پیش بین است که پس از تحقق صلح بازگشت احتمالی دست کم چهار میلیون مهاجر را شاهد باشد و اکنون برای پذیرایی از این آمار بلند برنامه ریزی می نماید.

اکنون که نشست بین المللی ژنو در رابطه به تعهدات جامعه جهانی برای افغانستان برگزار شد و ادغام پایدار برگشت کنندگان نیز در رده های آجندای آن قرار داشت، دیده شود که این تعهدات چقدر برای برگشت مهاجران تحقق پذیر است و تا چی اندازه می تواند اعتماد مهاجرانی را که منتظر فرصت برگشت هستند، جلب کند؟